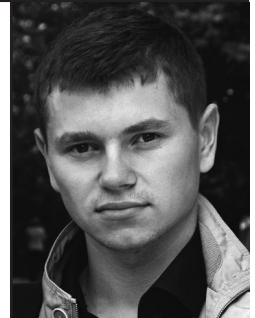

Студент 4-го курсу історичного факультету Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка

У дослідженні зроблена спроба розкрити основні віхи історії низових структурних елементів підпільних проводів українського націоналістичного підпілля, зокрема бойовий шлях Женишковицької групи з Поділля. Висвітлено передісторію створення групи, її ідейний розвиток, підпільну діяльність і боротьбу за незалежність України проти більшовицьких органів НКВД—МГБ.

Ключові слова: молоді повстанці, 'Орлич', група, молоді борці ОУН і УПА, національна ідея, боротьба.

Volodymyr Yarych

The Podolia Young Fighters for the Ukrainian National Idea in the Postwar Years

The study attempted to reveal the basic milestones of the structural elements of the Ukrainian grassroots underground including operational record of so-called "Zenyshkivtsi group". Prehistory of creation, ideological development, clandestine work of the group and its struggle for independence of Ukraine against the Bolshevik NKVD—MGB are highlighted in the article.

Key words: young rebels, 'Orlych', group, OUN-UPA young fighters, struggle, national idea.

МОЛОДІ БОРЦІ ПОДІЛЛЛЯ ЗА УКРАЇНСЬКУ НАЦІОНАЛЬНУ ІДЕЮ У ПОВОЄННІ РОКИ

Історія боротьби ОУН і УПА проти тоталітарного режиму на теренах України в період Другої світової війни виражалася у прагненні українського народу відновити свою національну незалежну державу. Внесок у реалізацію національної ідеї винятково важливий, проте по-справжньому досі всебічно не осмислений і комплексно не висвітлений у вітчизняній історичній літературі. Це повною мірою стосується й молодіжного крила ОУН, яке займало чільне місце у націоналістичному русі та слугувало одним із основних джерел поповнення вояків УПА й органічним елементом пропагандистської та агентурної її діяльності. Саме такою була Женишківська молодіжна група, що визначає актуальність проблеми та об'єктивну необхідність глибше і більш всебічно дослідити участь молодих подільських месників у боротьбі за національну ідею в повоєнні роки.

У процесі дослідження визвольного руху посилюється тенденція до висвітлення історії молодіжних осередків. Про це свідчать розвідки В. Кульчицького¹, Р. Ковалюка². Особливу увагу слід звернути на монографію О. Іщука³, в якій розкрито історію молоді ОУН, вектори їх діяльності, завдання, склад і чисельність.

Найбільша увага подільським месникам приділена в доволі ґрунтовній праці В. Горбатюка й Н. Мизака⁴, побудованій на широкій документальній основі, котра засвідчує місце визвольної боротьби ОУН і УПА на півдні Кам'янець-Подільської області. При цьому автори зуміли показати відважну й водночас драматичну долю її учасників, донести до читача унікальні сторінки їхньої біографії. У книзі вперше наголошено не лише на масштабах націоналістичного руху в краї, а й на масовому характері репресій

¹ *Кульчицький В. Виховна робота з молоддю в період визвольних змагань (на матеріалах регіону України 20—50 рр. XX ст.)* — Тернопіль, 2001. — 124 с.

² *Ковалюк Р. Український студентський рух на західних землях. XIX—XX ст.* — Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2001. — 420 с.

³ *Ішук О. Молодіжні організації ОУН (1939—1955 рр.)*. — Торонто; Львів, 2011. — 941 с. — (Літопис УПА. Серія «Бібліотека». — Т. 11).

⁴ *Мизак Н. За тебе, свята Україно. Кам'янець-Подільська область у визвольній боротьбі ОУН, УПА / Н. С. Мизак, В. І. Горбатюк.* — Чернівці: Букрек, 2006. — Кн. 5. — 352 с.

з боку більшовицького режиму проти його учасників. Під час виконання наукового проекту ми осмислили більш масштабні наукові дослідження сучасних вітчизняних істориків, зокрема І. Патриляка⁵, А. Філінюка⁶, А. Кентія⁷. Дана розвідка є частково продовженням нашої попередньої роботи⁸.

На основі невідомих раніше документів з архівів радянських спецслужб діяльність Кам'янець-Подільського окружного проводу ОУН у повоєнний період останнім часом вивчає Ю. Польова⁹. Істотну фактографічну цінність становить і стаття В. Ковальчука¹⁰, що ґрунтується на архівних документах. Процес ліквідації радянськими органами державної безпеки крайового проводу ОУН «Поділля» на основі вже відомих джерел простежує І. Марчук¹¹.

У нашій розвідці представлено цілісне уявлення про процес створення молодіжної організації, її причини та передумови, а

⁵ Патриляк І. «Перемога або смерть»: український визвольний рух у 1939—1960 х рр. / І. К. Патриляк; Центр досліджень визвольного руху. — Львів: Часопис, 2012. — 512 с.

⁶ Філінюк А. Визволення України від німецько-фашистських загарбників і новий етап українських національно-визвольних змагань / А. Г. Філінюк // Воєнні аспекти історії Поділля ХХ—ХХІ ст.: матеріали науково-практичної конференції, м. Кам'янець-Подільський, 29 жовтня 2014 р. / [редкол.: В. А. Дубінський, О. М. Завальнюк, Л. В. Баженов та ін.]. — Кам'янець-Подільський: [Б. в.], 2014. — 176 с.

⁷ Кентій А. Націоналістичне підпілля в 1949—1956. Антикомуністичний опір ОУН і УПА у післявоєнний період / А. В. Кентій // Організація українських націоналістів і українська повстанська армія. Історичні нариси. — К.: Наукова думка, 2005. — 495 с.

⁸ Ярич В. Кам'янець-Подільський надрайон та його діяльність у 50 х рр. ХХ ст. / В. П. Ярич // Воєнні аспекти історії Поділля ХХ—ХХІ ст.: матеріали науково-практичної конференції, м. Кам'янець-Подільський, 29 жовтня 2014 р. / [редкол.: В. А. Дубінський, О. М. Завальнюк, Л. В. Баженов та ін.]. — Кам'янець-Подільський: [Б. в.], 2014. — 176 с.

⁹ Філінюк А. Визволення України від німецько-фашистських загарбників і новий етап українських національно-визвольних змагань / А. Г. Філінюк // Воєнні аспекти історії Поділля ХХ—ХХІ ст.: матеріали науково-практичної конференції, м. Кам'янець-Подільський, 29 жовтня 2014 р. / [редкол.: В. А. Дубінський, О. М. Завальнюк, Л. В. Баженов та ін.]. — Кам'янець-Подільський: [Б. в.], 2014. — 176 с.

¹⁰ Ковальчук В. Діяльність ОУН—УПА на Хмельниччині у 1945—1953 рр. / В. В. Ковальчук // Матеріали ХІІ Подільської історико-краєзнавчої конференції / відп. ред. Баженов Л. В. — Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2007. — Т. 2. — С. 147—162.

¹¹ Марчук І. Ліквідація радянськими карально-репресивними органами Подільського крайового проводу ОУН (1945—1952) // Український визвольний рух. — 36. 15. — Львів, 2011. — С. 191—214.

Підпільники Кам'янець-Подільського надрайонного проводу.

Під № 11 — Василь Миколин-‘Богдан’, ‘Хмель’;

№ 19 — Віталій Мельник-‘Орлич’; № 21 — Володимир Скоренький-‘Богун’

також впливи зовнішніх і внутрішніх чинників на її діяльність. Розкрито діяльність групи як цілісної структури, так і кожного її учасника безпосередньо, їхній внесок, значення та жертвовність в ім'я ідеї та мети боротьби. Локалізовано місця дислокації народних месників, їхній зв'язок між собою та з підпільниками.

Джерельну базу роботи формують матеріали кримінальних справ учасників групи. Так у особистих справах Кравчука Олександра Сергійовича¹² і Сосни Аліси Яківни¹³ разом з протоколами допитів згаданих осіб вміщенні виписки з протоколів допитів інших учасників, а також районного провідника Вінниччини Йосипа Демчука-‘Лугового’. У ході дослідження використано також мате-

¹² Архів Управління СБУ у Хмельницькій обл. — Ф. 7. — Оп. 1. — Спр. П-29254.

¹³ Галузевий державний архів СБУ (ГДА СБУ). — Ф. 6. — Оп. 1. — Спр. 72439.

ріали документів про період боротьби зі збройним повстанським рухом розділу 3.7.6, фонду 13 (колекцій друкованих видань КГБ УРСР) Галузевого державного архіву СБУ¹⁴.

Матеріали особової справи студента Віталія Мельника містяться у відомчому архіві Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка¹⁵. Серед опублікованих джерел вартий уваги збірник документів В. Сергійчука «Український здвиг»¹⁶, в якому вміщена доповідна записка начальника управління МГБ по Кам'янець-Подільській області полковника Руденка до міністра державної безпеки УРСР генерал-лейтенанта Ковальчука про викриття й ліквідацію молодіжних організацій з липня 1951 по квітень 1952 р.

Протоколи допитів, зокрема Вінницького окружного провідника Йосипа Демчука-‘Лугового’ та бійця його проводу ‘Шепеля’, знаходимо у роботі В. Горбатюка¹⁷, де міститься, на нашу думку, чи не найважливіший документ — щоденник лідера групи Віталія Мельника. У своєму щоденнику юнак описав основні події й одночасно висловив особисте ставлення до них, що допомагає скласти психологічний портрет юнака. Разом з тим, підпільник зафіксував хід роботи групи та окреслив мету її діяльності й описав важливі зустрічі з українськими націоналістами. Цінність цього документу полягає й у тому, що записи окреслені конкретними датами, котрі дозволяють простежити хронологію перебігу визвольних змагань. Про центральну постать В. Мельника знаходимо інформацію й в іншому щоденнику, фрагмент якого вміщено в статті В. Даниленка¹⁸. У 1951 р. Мельник-‘Орлич’ вирушив у складі боївки ‘Кобзаря’ у перший її рейд на схід у Київську область. Михайло Криса-‘Кобзар’ також фіксував хід подій у своєму щоденнику, що дає змогу проаналізувати роботу боївки та загибель її членів.

¹⁴ Галузевий державний архів СБУ (ГДА СБУ). — Ф. 13. — Спр. 376.

¹⁵ Відомчий архів Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка. — Ф. Р-302. — Оп. 7. — Спр. 1169.

¹⁶ Сергійчук В. Український здвиг: Поділля. 1939—1955. — К.: Українська Видавнича Спілка, 2005. — 840 с.

¹⁷ Горбатюк В. Ще настане ваша пора. Документальний роман / В. Горбатюк. — Хмельницький: Поліграфіст, 2012. — 368 с.

¹⁸ Даниленко В. Діяльність ОУН на Київщині: записки «Кобзаря» / В. М. Даниленко // Історичний журнал. — 2005. — №5. — С. 103—122.

*Василь Миколин-‘Богдан’, ‘Хмель’
(№ 11) і Віталій Мельник-
‘Орлич’ (№ 19)*

релігійними віруваннями, й особливо націоналізмом¹⁹.

Студенти-східняки з лекційного матеріалу знали образи класових і політичних ворогів: куркуля, ворога народу, німецького прислужника, бандерівця. Себе вони вважали патріотами, а західняків («западенців») — різновидом антирадянських елементів²⁰.

Незважаючи на потужний вплив комуністичної ідеології, серед студентів-східняків були полум’яні українські патріоти. До останніх молодий студент з Тернопільщини відносив студента 1-го курсу філологічного факультету Віталія Мельника родом із с. Женишківці Віньковецького району Хмельницької області. Помітити його було досить легко, адже «Віталій Мельник, виділявся винятковою енергійністю, глибиною знань та організаторською ініці-

Вплив більшовицько-комуністичної ідеології та пропаганди не був однаковий на всіх українських землях. В областях на захід від р. Збруч проживало більш національно свідоме населення. МГБ до таких людей із західної України завжди ставилося з порівняно більшою пильністю та недовірою і не випускало їх із поля свого зору. Зі спогадів студента історичного факультету Кам’янець-Подільського учительського інституту Михайла Буртняка дізнаємось, що до студентів із Тернопільської області ставилися з упередженням. Вони у числі перших підпадали під категорію осіб із пережитками минулого у свідомості, успадкованими від довоєнної Польщі, зокрема релігійними віруваннями, й особливо націоналізмом¹⁹.

¹⁹ Мизак Н. За тебе, свята Україно. Кам’янець-Подільська область у визвольній боротьбі ОУН, УПА... — С. 218.

²⁰ Там само. — С. 218.

ативою. Для всіх однокурсників був зразком у всьому. Його ввели в члени всіх комітетів, гурток художньої самодіяльності, обрали керівником літературного гуртка початківців. Віталій став загальноновизнаним лідером, відлуння його справ виходило за межі свого курсу». Ще у своїх рідних Женишківцях, під час навчання в школі Віталій разом із своїми друзями був на передових позиціях в культмасовому житті. Після закінчення війни в Женишківцях, як і в навколишніх селах, відновила свою роботу середня школа, відродилася комсомольська організація, секретарем якої був обраний Віталій Мельник — відмінник навчання, син директора початкової школи з с. Гоголі. Довкола енергійного, талановитого й вольового ватажка гуртувалися його найближчі друзі: на рік старший Анатолій Сухий — двоюрідний брат та ровесники: Володимир Паюк, Іван Качуринець, Анатолій Андрійчук, Олександр Кравчук і двоюрідна сестра Аліса Сосна²¹.

Однак їхня активність співпала в часі з черговим розгортанням тиску комуністичного режиму, який ударив по селу з новою силою. Згідно із законом СРСР про т. зв. державні трудові резерви, який був виданий на підставі Указу Президії Верховної Ради СРСР від 2 жовтня 1940 р., такі резерви повинні були братися з молоді²².

Так, потрібно було піднімати народне господарство та відновлювати економіку країни. Важлива ставка робилася й на молодь, яка, згідно з панівною ідеологією, мала стати новою рушійною силою відбудови народного господарства. Десятки тисяч хлопців і дівчат силоміць відправляли на т. зв. ФЗН — фабрично-заводське навчання, тобто на освоєння професій, переважно шахтарських, безпосередньо на виробництві²³. Ця примусова робота була справжньою трагедією для української молоді. У звітах підпілля мобілізація молоді займає поважне місце серед утисків населення.

Мобілізація у Донбас оминула Віталія Мельника і його друзів. Вітчм Аліси Сосни, комуніст і колишній фронтовик, а тоді — працівник райкому партії, домовився про те, щоб хлопців і ді-

²¹ Мизак Н. *За тебе, свята Україно. Кам'янець-Подільська область у визвольній боротьбі ОУН, УПА...* — С. 206.

²² *Архів Центру досліджень визвольного руху (АЦДВР).* — Ф. 9. — Т. 47. — Спр. 350601. — Арк 2.

²³ *Там само.* — С. 206.

Василь Миколин (№ 11) і Володимир Скоренький (№ 21)

вчат із її кола на шахти не відправляляти. Тим часом, Анатолія Андрийчука, однокласника Віталія Мельника, що ходив до школи із с. Гоголі, вишукували голова сільської ради з дільничним міліціонером. Одного разу вони влаштували навіть спеціальну облаву, в ході якої хлопця було спіймано й відправлено в шахти Донбасу. Зазнавши злигоднів ФЗН, Анатолій двічі тікав додому з Донбасу, й тепер переховувався від комуністичної влади²⁴.

У 1946—1947 рр. життя населення в Україні погіршилося: посуха призвела до голоду. Від недоїдання люди масово вмирили. Влада ж не робила нічого для порятунку голодуючих. Непосильні податки, нескінченні позики, фактично повна відсутність оплати праці, штрафи, «відрізання» городів за будь-які «провини», тюремні ув'язнення — все це тримало людей у важкій напрузі, нерідко прирікаючи просто на загибель²⁵.

Важка радянська доля не оминула й родини цих хлопців. Про страшні злочиння більшовиків Анатолій Сухий знав на прикладі

²⁴ *Архів Центру досліджень визвольного руху (АЦДВР). — Ф. 9. — Т. 47. — Спр. 350601. — Арк 2. — С. 206.*

²⁵ *Мизак Н. За тебе, свята Україно. Кам'янець-Подільська область у визвольній боротьбі ОУН, УПА... — С 206.*

власних батьків, які часто розповідали про розкуркулення і висилки селян, колективізацію, Голодомор 1932—1933 рр., репресії 1937—1938 рр., безчинства чекістів, сільського начальства, колгоспного керівництва. Друга світова війна також торкнулася сім'ї хлопця²⁶.

Під час війни сім'я Сухих переховувала в себе єврейську дівчинку Ціпу²⁷. Одразу ж із звільненням радянськими військами Женишковець від гітлерівської окупації батьків А. Сухого та А. Андрійчука мобілізували в армію, не зважаючи на вік і стан здоров'я²⁸. До того Прокіп Андрійчук мав досвід не одної війни: у сімнадцятирічному віці потрапив у лави російської імператорської армії, далі пережив поранення в ногу, німецький полон, перебування в німецькому концтаборі, повернення в степи України, вступ до анархістського війська Н. Махна. Лише після розгрому махновщини П. Андрійчук повернувся додому²⁹.

Батько Олександра Кравчука Сергій Самуїлович під час німецької окупації був призначений старостою села, та за невиконання набору робочої сили в Німеччину його відправили туди самого. Саме в час старостування Кравчука до нього вперше з'явилися українські партизани, щоб завербувати для участі в розвідувальній роботі. Взаємини між сторонами зводилися до передачі інформації підпільникам про стан справ у с. Женишківці³⁰. Старший брат Олександра, Михайло, який потрапив під мобілізацію в Радянську армію, з фронту вже не повернувся. Проте повернувся сам Сергій Самуїлович³¹.

Та найбільше на свідомість молодих людей вплинула радянська кампанія примусових позик. Анатолія Сухого залучили як активіста-агітатора до реалізації «позики на розвиток народного господарства». Юнак, який працював у комісії, бачив на власні очі, як людей змушували сплачувати державі непосильні для них суми. Саме в цей момент у його свідомості та свідомості його однодумців відбулася зміна в ставленні до заходів влади. Так, у

²⁶ Горбатюк В. *Ще настане ваша пора...* — С 11.

²⁷ Там само. — С. 13.

²⁸ Там само. — С. 26.

²⁹ Там само — С. 34.

³⁰ Там само. — С. 15.

³¹ Там само. — С. 36.

*Василь Миколин і Володимир
Скоренький*

двох найкращих друзів і водночас двоюрідних братів Анатолія Сухого й Віталія Мельника виник сумнів у потрібності їхньої роботи, яка веде до знищення селянського класу.

Та не лише утиски радянської влади спонукали юнаків стати на шлях боротьби за незалежну Україну. Батьки Анатолія Сухого в 1917—1920-х рр. були діячами «Просвіти». За це пізніше їм довелося пережити репресії комуністичного режиму. Правда, матір Онисію відпустили одразу, а батько Іван відбув три місяці в'язниці. Відповідно, в сім'ї панували антирадянські настрої, що мали вплив на Анатолія. Щодо Віталія, то хлопець з дитинства був переконаним патріотом України. Як згадує Михайло Буртняк: «В одній із розмов я запитав Віталія: «Хто тебе так виховав?» — «Дід розповідав мені про боротьбу за Українську державу в 1917—1920 рр., про повстанський рух у нашій місцевості після повалення УНР. Коли одного повстанця оточили чекісти, він вигукнув: «Слава Україні» і застрелився. Дід показував те місце, де загинув повстанець»³². Пізніше начальник управління МГБ по Кам'янець-Подільській області полковник Руденко у своїй доповідній записці від 10 квітня 1952 р. про викриття й ліквідацію молодіжних організацій з липня 1951 по квітень 1952 р. зазначить міністру державної безпеки УРСР генерал-лейтенанту Ковальчуку й прізвище сільської вчительки Оксани Василівни Берест, яка викладала в період 1947—1948 рр. у Віталія українську мову й мала вплив на його характер і появу антирадянських настроїв³³. Крім того, молода група в школі ставила

³² Мизак Н. *За тебе, свята Україно. Кам'янець-Подільська область у визвольній боротьбі ОУН—УПА...* — С. 221.

³³ Сергійчук В. *Український здви́г: Поділля. 1939—1955...* — С. 665.

театральні вистави на основі українських творів, а сам В. Мельник писав вірші на українську патріотичну тематику й неодноразово декламував їх друзям. Згодом Анатолій Сухий стане завідувачем клубу, де група буде проводити вистави на національні теми.

Таким чином, саме А. Сухий і В. Мельник стали засновниками групи, куди вони залучили своїх друзів Володимира Паюка, Олександра Кравчука, Анатолія Андрійчука. Перші їхні зусилля зводились до того, щоб виготовити шрифт і друкувати листівки. Завдання виготовити шрифт отримав А. Андрійчук, якого вважали найкращим художником у школі. Шрифт незабаром був готовий, проте до тиражування листівок справа не дійшла, оскільки текст виходив погано, а хлопці, до того ж, не вміли політично грамотно скласти його³⁴.

Юнаки вирішили звернутися по допомогу до українських націоналістів. Для цього розробили спеціальний план. Його виконати доручили Віталієві, чий батько Григорій Арсенович Мельник мав намір їхати на Тернопільщину поміняти мед на зерно. Віталій мав напроситись поїхати допомогти батькові, але головне завдання полягало в тому, щоб налагодити зв'язок із підпільниками. Хлопець повернувся вже за тиждень, відзвітувавши, що не бачив жодного підпільника³⁵. Нічого дивного, оскільки в рамках дії постанови МГБ УРСР від 5 квітня 1947 р. «Про посилення боротьби із залишками банд українсько-німецьких націоналістів у західних областях УРСР» наступ органів держбезпеки на повстанців посилювався, і упівці були максимально обережними³⁶.

Було вирішено не приймати поспішних рішень, а чекати зручного моменту. Тим часом — вести культурно-національну роботу, як-от: читання віршів та проведення вистав у клубі, де тепер головним уже був Анатолій Сухий. Проте внутрішньополітичне життя групи не оминало. Той же А. Сухий потрапив у лави так званих «стрибків» — бійців винищувальних батальйонів. Пізніше до них зарахували й А. Андрійчука³⁷. Після того, як через депортацією більшості поляків на територію Народної Польщі кістяк цих за-

³⁴ Горбатюк В. *Ще настане ваша пора...* — С. 70.

³⁵ Там само. — С. 71

³⁶ Патрляк І. *«Перемога або смерть»...* — С. 464.

³⁷ Горбатюк В. *Ще настане ваша пора...* — С. 78.

Молодь села Женишковець. У центрі — Анатолій Сухий і Віталій Мельник
гонів сильно зменшився, до винищувальних батальйонів почали
масово мобілізувати місцевих українських селян³⁸.

Інструкція Проводу ОУН, видана 12 листопада 1945 р. проголошувала початок нового періоду діяльності, який вимагав зміни цілей і тактики боротьби. Основними завданнями цього часу стали: вербовка, навчання та організація кадрів, насамперед місцевих, створення відповідних структур підпілля. Особлива увага приділялась роботі з молоддю, яку розглядали як майбутнє нації³⁹. Оунівці в 1948 р. Кам'янець-Подільську область вважали «східною». Тому перед підпільниками стояло подвійне завдання: виховання нових кадрів для підпілля та підвищення рівня загальної свідомості громадян. Зокрема, в інструкціях Проводу від червня 1950 р.

³⁸ Патріляк І. «Перемога або смерть»... — С. 456.

³⁹ Ковальчук В. Діяльність ОУН—УПА на Хмельниччині у 1945—1953 рр... — С. 153.

щодо пропаганди серед східних українців вимоги до роботи на східноукраїнських землях (СУЗ) визначалися так: підшукувати кандидатів і вести працю над ними; основне завдання — вишкіл і виховання членів; основні кадри — молодь⁴⁰.

У листопаді 1948 р. до будинку, де жив під час навчання в сільськогосподарському технікумі м. Говори А. Сухий, зайшли двоє підпільників, 'Сергій' і 'Боян', які завели з хлопцем бесіду. Потім до них приєднався третій — це був майбутній керівник Вінківцевського надрайонного проводу ОУН у 1949—1951 рр. Василь Миколин, псевдо 'Хмель', 'Богдан'. У ході їхньої розмови хлопець розповів про групу і їхні намагання вийти на зв'язок з оунівцями. Відтак було налагоджено зв'язок через Анатолія з групою, для якої залишили багато літератури⁴¹.

Першими завданнями, які поставили перед групою підпільники, були: «1) включати до активної, революційної протибольшевицької боротьби ще не включену дотепер частину українського народу; 2) шляхом революційної пропаганди освідомлять народні маси СРСР усіх національностей у тому, що таке більшовизм на ділі, розкривати всю антинародність більшовицької системи, вказувати, в який спосіб народи Советського Союзу можуть визволитися з-під більшовицького ярма; 3) стимулювати виникнення організованої активної боротьби в усьому СРСР...»⁴².

Сама група на початковому етапі складалася з п'яти осіб. До її складу ввійшли: Анатолій Сухий, Віталій Мельник, Анатолій Андрійчук, Володимир Паюк, Олександр Кравчук. Невдовзі до групи було залучено й Івана Качуринця⁴³. Перед тим група приступила до виконання першого завдання: у школу було підкинута пропагандистська листівка із закликом до української молоді. Приблизний її зміст був такий:

«Українська молоде! Включайтеся в лави Організації Українських Націоналістів під проводом С. Бандери до боротьби за Українську Самостійну Державу!

⁴⁰ Польова Ю. Крах Кам'янець-Подільського окружного проводу Організації Українських Націоналістів у 1951—1952 рр. — С. 176.

⁴¹ Горбатюк В. Ще настане ваша пора... — С. 90.

⁴² Там само. — С. 92.

⁴³ Архів УСБУ у Хмельницькій області. — Ф. 7. — Оп. 1. — Спр. П-29254. — Арк 20.

Оперуповноважений Ставищанського райвідділу МГБ Куницький. Убитий під час рейду

Твоє місце на фронті боротьби за волю України і других поневолених народів! Смерть Сталіну і його російсько-большевицькій імперіалістичній кліщі! Смерть зрадникам українського народу — українським большевикам! Українські революціонери!»⁴⁴.

Реакція органів держбезпеки не забарилася. Одразу ж із Вінківців прибула слідча група НКГБ. Енкагебісти вирішили завести серед школярів інформатора, і їх вибір впав на Володимира Паюка. Оскільки хлопець відмовитися не міг, група вирішила розіграти це на свою користь. Володимир мав стати подвійним агентом, давати неправдиві факти в НКГБ, а са-

мому залишитися в групі⁴⁵. Припускаємо, що саме в цей момент чекісти наказали Володимиру наглядати за Віталієм Мельником, настрої якого не сподобалися слідчим.

Після того, як група, виконавши завдання (підкинувши листівку в школу), пройшла перше «бойове хрещення», В. Мельник вирішив ще й урочисто затвердити роботу групи. Пізньої осені 1948 р. в будинку Анатолія Андрійчука її учасники принесли клятву. Товариство складалося з п'яти осіб, це були: Віталій Мельник, Анатолій Андрійчук, Володимир Паюк, Олександр Кравчук і Іван Качуринець. Анатолій Сухий у цей час перебував на навчанні в Говорах. В урочистій атмосфері кожний зачитав клятву: «Я, син українського народу, вступаючи в боротьбу за самостійну Українську державу, клянусь бути вірним в цій справі мого життя, вірним своїм побратимам. Якщо ж я порушу цю клятву,

⁴⁴ Горбатюк В. *Ще настане ваша пора...* — С. 102.

⁴⁵ Там само. — С. 103.

то хай мене дістане помста моїх друзів». Тоді ж кожен із хлопців придумав собі псевдо: В. Мельник став називатися 'Василь Орел' або 'Орлич', В. Паюк — 'Юрко Вірний', А. Андрійчук — 'Петро Правденко', О. Кравчук — 'Грицько Вільний', І. Качуринець — 'Степан Свобода'. Далі кожний зробив на руці поріз і підписався власною кров'ю⁴⁶.

Власне, факт складання клятви можна вважати переходом групи з умовного стану в фактичний, оскільки її учасники поклялися боротися за самостійну Україну, придумали псевдо, налагодили співпрацю з українськими націоналістами, перебуваючи поки що на легальному стані. Коли ж новини групи через А. Сухого дійшли до упівців, 'Хмель' із метою конспірації розділив групу на дві частини, по три члени в кожній, причому хлопці в одній підгрупі не здогадувалися про існування іншої. На чолі кожної з них стояв Віталій Мельник. Це було зроблено для того, щоб у випадку виявлення однієї друга частина залишалася засекреченою.

Про детальні факти діяльності організації дізнаємось з унікального джерела — щоденника Віталія Мельника-'Орлича'. Цей щоденник слугував для 'Орлича' своєрідним ескізом для написання майбутнього автобіографічного роману «Молоді друзі». Зі всієї організації на цьому етапі вів щоденник тільки він. Пізніше деякі записи робила Аліса Сосна⁴⁷.

Зі щоденника дізнаємося про політичні погляди автора, про життя організації, про подальші дії й плани. Найголовніше, що всі події позначені датами. Автор писав, що стеження за хлопцями велося вже в школі, причому шпигуни були серед однокласників, які доносили владі за гроші⁴⁸. Із записів випливає, що Віталій, хоч і діяв з обережністю, та проте свою позицію відстоював завжди в будь-якій ситуації, через що неодноразово мав конфлікти зі шкільним керівництвом.

Після чергової такої сварки у щоденнику під датою 17 лютого 1949 р. міститься запис: «Якщо виключать, то змінюю шлях життя»⁴⁹. Отже, це була перша нагода Віталія Мельника перейти в під-

⁴⁶ Архів УСБУ у Хмельницькій області. — Ф. 7. — Оп. 1. — Спр. П-29254. — Арк 18.

⁴⁷ Горбатюк В. *Ще настане ваша пора...* — С. 115.

⁴⁸ Там само. — С. 122.

⁴⁹ Там само. — С. 124.

*Оперуповноважений 5-го відділу
УМГБ Київської обл. Богацький.
Убитий упівцями під час рейду*

завдання одержувала як одна, так і іншій підгрупа. У щоденнику 'Орлич' підписує їх як «друзі», не називаючи їх псевдо. Зустрічі призначалися на безлюдній території в темну пору доби, наприклад, на цвинтарі. Одразу після зустрічей з'являються записи про виконанні завдання.

У записах Мельника також відображено й роботу підпільників із юнаками. Так, наприклад, 21 квітня 1949 р. (тобто через приблизно три — чотири місяці з дня зустрічі із упівцями) хлопцям прочитали лекцію з історії України, провели іспит і дали завдання й підпільну літературу⁵¹.

Уже 22 квітня Віталій Мельник зробив запис про виклик Володимира Паюка в школу на допит в МВД, яке мало кількох сексотів

пілля вже на початку діяльності його групи. Володимир Паюк так відгукувався про 'Орлича': «Віталій Мельник, такий собі росту середнього, худорлявий, пальці рук у нього довгі й тонкі, та ніхто ніколи, нехай наскільки дужчий, з вигляду більший від Віталія, бодай і він, Володимир, — ніколи й ніхто навіть гадки й не мав, щоб упертись Мельниковій волі, його завзятій команді чи, правдивіше заклику... Бо має Віталій силу якусь таку в собі, зовні не видно в його тендітному тілі, запал такий, що інші загоряються і йдуть за ним...»⁵⁰.

Зі щоденника довідуємося, що частота зустрічей збільшується починаючи із зими 1949 р. Це пов'язано з тим, що на цей момент ще діяло дві підгрупи і

⁵⁰ Горбатюк В. *Ще настане ваша пора...* — С. 130.

⁵¹ Там само. — С. 140.

серед школярів. 25 квітня 1949 р. Віталій Мельник зрозумів, наскільки МГБ взялося за нього, оскільки з тюрми достроково випустили дядька Якова Сосну, щоб той був «сищиком» за Мельником. Такі події підштовхували 'Орлича' до рішучих дій. Із запису за 30 червня 1949 р. випливає, що в Мельника з'явився барабанний пістолет — «наган»⁵².

У цей час поширюються провокації проти повстанців, про пише і Віталій: «Зараз поширюються грабежі, розбої. Багато з них роблять штучно. Лише щоб спровокувати народ проти повстанців. Наприклад, пустили чутку, що злодії мають шайку, мають по одному приходити ніччю через села. Поставили варту скрізь по селах. От і вийшло, що буцім злодіїв, а насправді повстанців слідять. Та не вийде. Прийде пора й переможе праве діло, встане воля, буде правда на нашій Україні»⁵³.

У червні — липні 1949 р. зустрічі з підпільниками значно по-частішали. У цей час підтверджувалася ефективність можливостей групи. Оскільки більшість її учасників вступала в навчальні заклади в різних куточках України, зокрема й тих, де сили підпілля були незначні або ж і взагалі були відсутні. Так, Віталій Мельник вступав у Кам'янець-Подільський учительський інститут на філологічний факультет, а Володимир Паюк та Іван Качуринець — у військові училища в Сумах і Києві, відповідно. Хоч В. Мельник й переконував І. Качуринця вступити на фізико-математичний факультет у Кам'янці-Подільському, той таки вступив у Сумах.

Це мало неабияке значення, оскільки з'явилася можливість поширення впливу організації на схід. Проте можливості В. Паюка були абсолютно обмежені, оскільки в училищі він більшість часу проводив у казармах. Питання поширення діяльності на схід вирішилося іншим способом. Дружні зв'язки з групою підтримувала Аліса Сосна, двоюрідна сестра Віталія Мельника, якій хлопці ще взимку давали читати націоналістичну літературу. Дівчина дуже близько спілкувалася з хлопцями й була в курсі всіх їхніх справ і подій. Разом із тим вона відчувала симпатію до Володимира Паюка, так що були всі передумови, щоб залучити її до складу гру-

⁵² Горбатюк В. *Ще настане ваша пора...* — С. 143.

⁵³ Там само. — С. 144.

Михайло Буртняк

пи. Вона була студенткою 2-го курсу Київського лісогосподарського інституту, що було дуже доречно для організації діяльності в столиці України. Зустрівшись із 'Хмелем' і отримавши інструкції від В. Мельника, у Київ на навчання вона їхала вже із завданням: розкидати 50 листівок «Українській молоді» в місті, з чим вона вдало впоралася⁵⁴. На зустрічі під час зимових канікул Алісі дали нове завдання: дізнатися, записати й передати підпільникам домашні адреси студентів-українців з її найближчого оточення. Тоді ж їй надали псевдо 'Наталка'.

Тим часом Вінковоцький надрайонний провід ОУН поніс втра-ти. 18 грудня в с. Ходаки Барського району Вінницької області загинули підпільники 'Сергій' і 'Боян'. Найбільш яскраве патріотичне життя вів якраз лідер юнацької групи Віталій Мельник. Як наслідок, у березні 1950 р. він повідомив 'Хмеля' і 'Лугового', що відчуває за собою стеження. Одразу було прийнято рішення про його перехід у підпілля. Разом із ним хотіли забрати й А. Сухо-го, проте останній був упевнений у своїх позиціях і від переходу відмовився⁵⁵. Крім того, у підпілля вирішили перевести В. Паюка. Аргументували це тим, що зі зникненням Віталія з усіма запитаннями звернуться до Володимира, як найближчого друга й колишнього сексота МВД.

У червні 1950 р. до В. Паюка в Суми приїхав сам В. Мельник, який переконав його перейти на підпільне становище. Хлопці діяли досить оперативно й обережно. Так, уже за три тижні вони перейшли в підпілля. На той момент члени групи були розпорошені. А. Андрійчука призвали до армії ще в лютому 1949 р. А. Сухий

⁵⁴ ГДА СБУ. — Ф. 6. — Оп. 1. — Спр. 72439. — Арк. 87.

⁵⁵ Там само. — С. 171.

був у Нетеченцях на практиці. О. Кравчук одружився з Галиною Мельник — двоюрідною сестрою Віталія. Аліса навчалася в Києві. Зі зникненням В. Мельника розпочалися допити. Першого на допит у Віньківці викликали О. Кравчука, якого розпитували про «бандита Мельника»⁵⁶.

Власне, Віталій-‘Орлич’ діяв по-різну з Володимиром Паюком. Володимир переправляв пошту. Він підтримував зв’язок між надрайонним провідником Вінниччини ‘Луговим’ і групою вінківського надрайонного провідника ‘Богдана’/‘Хмеля’ Кам’янець-Подільської області. ‘Луговий’ для більшої конспірації присвоїв В. Паюку нове прізвище ‘Н-1’, тобто ‘Нечай’.

Щодо ‘Орлича’, то керівник Дунаєвецького проводу Хома Мартюк-‘Алکید’, ‘Охрім’, на допиті МГБ зазначив, що «Орлича бачив в групі Богдана і Матюшенка (Іван Лозинський). Осінню 1950-го р. Орлич відійшов зі Скобом знову до Богдана»⁵⁷.

‘Богдан’ одночасно передав ‘Орлича’ в розпорядження окружного провідника ОУН ‘Скоба’. Провід ‘Лугового’ базувався в с. Шеметьки. До складу групи входили, крім власне ‘Лугового’, крайовий провідник Василь Бей-‘Улас’, відомий Володимирі під позивним ‘111’. Про ‘Уласа’ ‘Луговий’, зокрема висловлювався так: «‘111-й’ — це людина, якій завдячує вся наша організація. Саме він не дав їй зникнути у важкий час. Якщо має загинути він, то краще нехай загинемо ми всі»⁵⁸. Ці слова відповідали дійсності адже В. Бей-‘Улас’, був достатньо наближений до командира УПА В. Кука.

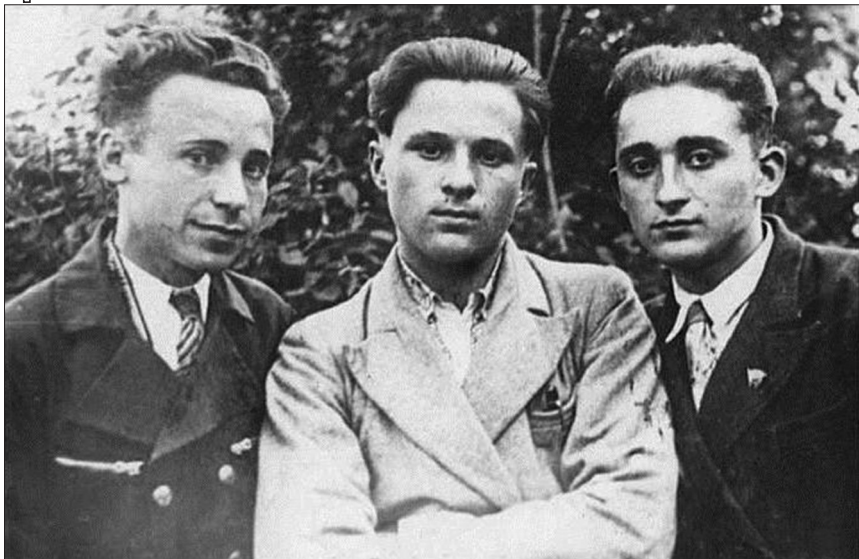
Решту складу групи становили підпільники із Західної України: ‘Черник’, який прибув у Вінницьку область з першою групою, разом із ‘Луговим’ і ‘Мироном’, улітку 1949 р.; ‘Змагун’ (на Вінниччину прибув у 1949 р.), ‘Сурмач’ (прибув на Вінниччину в серпні 1950 р.). Були ще ‘Шепель’ і ‘Степан’.

Група діяла на трьох дільницях — по два вояки на кожній. Володимир зі ‘Степаном’ мали конспіративні квартири в Комарівцях Барського району, Стодудьцях, Головчинцях і Пултівцях Жмеринського району, Почапенцях, Борках і Багринівцях на Лі-

⁵⁶ Горбатюк В. *Ще настане ваша пора...* — С. 199.

⁵⁷ *Архів УСБУ у Хмельницькій області.* — Спр. 1434. — Арк 36.

⁵⁸ Горбатюк В. *Ще настане ваша пора...* — С. 207.

Зліва направо: Анатолій Андрійчук, Анатолій Сухий, Віталій Мельник

тинщині й у Медвежому Вушці Вінницького району. Крім того, їхній поштовий маршрут пролягав у Козарівку Барського району. ‘Черник’ працював зі ‘Змагуном’ у своїх районах, ‘Мирон’ і ‘Шепель’ — у своїх, ‘Нечай’ зі ‘Степаном’ — у своїх, ‘Сурмач’ охороняв ‘111-го’, а ‘Луговий’ як надрайонний провідник періодично перебував то з однією, то з іншою парою. Утім, уся група іноді теж об’єднувалася для спільних дій⁵⁹.

8 лютого 1951 р. у Вінниці чекісти захопили ‘Лугового’ і ‘111-го’, щоправда останньому потім вдалося втекти. Відомо, що провідники мали зустрітись у Вінниці з якимось студентом, який, можливо, був агентом МГБ. Підпільники зуміли зберегти архів ‘Лугового’. ‘Нечаєві’ й ‘Степанові’ було дано завдання передати записку ‘Хмелю’⁶⁰.

Відтак ‘Нечай’ і ‘Степан’ опинилися в рідних краях і зайшли на постій у с. Женишківці. Зрештою, з невідомих причин органи держбезпеки дізналися про підпільників і їх заарештували. У той

⁵⁹ Горбатюк В. *Ще настане ваша пора...* — С. 208.

⁶⁰ Там само. — С. 211.

самий час 'Луговий' під страшними тортурами дав свідчення МГБ. Із протоколу допиту Йосипа Демчука від 8.01.1951 р. дізнаємося, що його було затримано в м. Вінниця. Під час обшуку в нього вилучили 2 пістолети, 57 патронів, 1 запасний магазин, 1 гранату німецького зразка та упакований у парафінову й станіолеву обгортку порошок білого кольору. 10 днів 'Луговий' тримався, та під непосильними тортурами розповів усе⁶¹.

Найбільш імовірно, що саме 'Луговий' видав місце перебування Паюка-'Нечая', оскільки 'Нечая' і 'Степана' одразу ж було захоплено живими. У протоколі допиту 'Лугового' від 3 березня 1953 р. зазначено, що 'Луговий' здав усіх членів Женишковецької групи включно з їхніми родичами. При чому зі свідчень 'Лугового' впливало, що А. Сухий виконував функцію зв'язкового між підпільниками й групою. Також 'Луговий' повідомив, що Мельник-'Орлич' станом на 3 березня 1951 р. перебував при керівникові Кам'янець-Подільського районного проводу 'СК-9'⁶².

Відомо, що після смерті Р. Шухевича-'Тараса Чупринки' були сформовані пропагандистські групи, які здійснювали рейди за вказівками Проводу. Одна з таких груп за вказівкою окружного провідника 'Скоба' в червні 1951 р. була направлена з Кам'янець-Подільської в Київську область. До неї увійшли старший групи М. Криса-'Кобзар', 'Орлич' і Володимир Скоренький-'Богун'. Вони мали закріпитися на території Київщини, підшукати конспіративно-явочні квартири, відібрати людей для організації, а потім чекати на прибуття провідника ОУН для розгортання роботи⁶³.

Діяльність групи на Київщині була доволі успішною. Близько місяця підпільники збирали інформацію про ставлення місцевих жителів до влади, шукали конспіративні квартири та готували умови для розгортання тут підпілля. Також упівці негативно відгукувалися про стан молоді, яка не налаштована проукраїнськи. 7 липня група під час облави розділилася, 'Кобзар' втратив зв'язок з двома своїми підлеглими. На ліквідацію групи були кинуті сили з Києва, Білої Церкви, Ставищ — всього близько 300 машин. Тут слід зауважити про бойові якості 'Богун' і 'Орлича', які

⁶¹ Горбатюк В. *Ще настане ваша пора...* — С. 239.

⁶² Даниленко В. *Діяльність ОУН на Київщині...* — С. 104.

⁶³ Горбатюк В. *Ще настане ваша пора...* — С. 255.

Зліва направо: Анатолій Сухий, Анатолій Андрійчук і Володимир Паюк у Норильську, 1956 р.

‘Богуну’ не вдалося залишитись непоміченими. Уже близько до обіду 7 липня 1951 р. їх оточили. До ночі було ще далеко, тому довелося прийняти нерівний бій. Після того, як ‘Богун’ дістав поранення, він дав ‘Орличу’ команду відходити. Урешті-решт, у перестрілці ‘Богун’ загинув, а ‘Орлича’ поранили в ногу. Оцінивши всю безвихідь ситуації, Віталій Мельник-‘Орлич’, щоб не потрапити в полон, з вигуком «Живи, Україно!» вистрілив собі в скроню.⁶⁴ Не зустрівшись із парою в домовленому місці і дізнавшись від місцевих жителів про бій, М. Криса-‘Кобзар’ повернувся до окружного провідника ‘Скоба’.

Наслідки допиту ‘Лугового’ були катастрофічними для підпілля. МГБ намагалося працювати блискавично. 11 липня в Києві було заарештовано Алісу Сосну. Опиратись було важко, оскільки дівчина, як і пізніше кожний із підпільників, не була поінформована, що було відомо органам і де на той час перебували її товариші. А слідчі просто приголомшували дівчину тим, що уже все знали, застосовуючи, окрім цього, тортури — чекісти заганяли підслідній розпечені голки під нігті.

Учасників групи ловили в місцях їх перебування. Так, у вересні 1951 р. в Кам’янці-Подільському було взято Івана Качуринця, якому пред’явили фотографію вже вбитого ‘Орлича’. У Бердичівській полковій школі заарештували Анатолія Сухого. Сухому

⁶⁴ Горбатюк В. *Ще настане ваша пора...* — С. 276.

закидали найтяжчі обвинувачення. Чекісти знали абсолютно все, починаючи з того осіннього вечора 1949 р., коли на квартиру Анастасії Щегельської в Говорах, де він тоді мешкав, прийшли 'Боян', 'Сергій' і 'Богдан'. Знали й те, що він був зв'язковим між підпіллям і молодіжною групою. Така ж доля спіткала старшого сержанта Новоград-Волинського артилерійського полку Анатолія Андрійчука. Завдяки своїм здібностям художника той був на хорошому рахунку в частині і мав навіть доступ до документів у штабі. Під час навчання в Хотинському педагогічному технікумі заарештували сестру Віталія Мельника — Галину. Її обвинувачували в передачі грипсів між братом, коли той був у підпіллі, та іншими учасниками групи.

Суд відбувся 27 січня 1952 р. Галині винесли найменший вирок порівняно з іншими — Анатолієм Сухим, Анатолієм Андрійчуком, Іван Качуринець, Онисією й Іваном Сухими (батьками Анатолія) і Анастасією Щегельською. Галині присудили 10 років виправно-трудоих таборів, причому прокурор додав: «Ета тебе за українській язык», — через те, що Галина на суді розмовляла українською мовою.

Усім іншим дали однаковий термін: по 25 років виправно-трудоих таборів, по три роки заслання і по 5 років позбавлення громадянських прав⁶⁵. Олександрю Кравчуку, старшому сержанту будівельного батальйону, був винесений ідентичний вирок — 25 років, проте на будівництві ГУЛАГу. На одному з етапів дорогою в Норильськ, а саме в Красноярську, Анатолій Андрійчук зустрівся з Володимиром Паюком. Очевидно, політв'язнів етапували в один табір, у глибоку тундру, де на кістках в'язнів будувалося місто Норильськ. Туди ж і відправили Анатолія Сухого. Кожен в'язень мав там свій номер. Сухому випав X-126. Невдовзі А. Андрійчука перекинули на крайню північ Сибіру — в Каєркан на роботу в шахту⁶⁶.

Тим часом, МГБ добив останні залишки Вінковоцького проводу. 26 грудня 1951 р. на хуторі Чубачівка були захоплені 'Шепель' і 'Мирон'.

⁶⁵ Горбатюк В. *Ще настане ваша пора...* — С. 276.

⁶⁶ Там само — С. 335.

Василь Миколин у молодості

У 1956 р. виїзна комісія Президії Верховної Ради СРСР з перегляду справ ув'язнених звільнила В. Паюка, А. Андрійчука й А. Сухого, і вони повернулися додому, щоб почати вже новий етап свого життя. Їхня група вже не існувала в первісному вигляді. Після смерті Віталія Мельника й відходу за власним бажанням Аліси Сосни тільки А. Андрійчук, А. Сухий та В. Паюк ще спілкувалися між собою. І жоден із них ніколи не засумнівався у своїх учинках. У часи незалежної України Андрійчук А. П., Качуринець І. Я., Сухий А. І. від 7.04.1992 р. реабілітовані прокуратурою Хмельницької області. Кравчук О. С. реабілітований 20.02.1995 р., а Сосна А. Я. — 30.12. 1994 р.⁶⁷

Женишковецька група є прикладом організації молодих людей, які самі вирішили присвятити своє життя боротьбі за націо-

⁶⁷ Реабілітовані історією: у 27 томах / Редакція тому: М. П. Вавринчук (голова) та ін. Упорядники: Л. Л. Місінкевич, Р. Ю. Подкур. Біографічні довідки: П. М. Воскобойнік, А. Л. Довгань, Л. А. Кривега, В. М. Пажинська. — Кн. 2. — Хмельницький, 2009. — С. 503.

нальну свободу. Її створили добровільно й задовго до встановлення зв'язку з упівцями. Не підпільники вербували юнаків, а саме вони виявили бажання співпрацювати з членами ОУН. Група мала структурні ознаки: чітку програму дій, мету й завдання, а щоденник Віталія Мельника-‘Орлича’ можна вважати своєрідним літописом чи архівом групи. Для підвищення безпеки й обережності структура юнаків була поділена на дві підгрупи, лідером яких була одна особа — Мельник.

З перших днів завданнями підгруп було розповсюдження пропагандистських листівок. Даний факт мав велике значення, оскільки групі Мельника як місцевим жителям це було набагато легше зробити й діяти в найбільш недоступних місцях. Перехід Мельника-‘Орлича’ і Паюка-‘Нечая’ в підпілля слід розуміти не як припинення існування групи, а як трансформацію їхньої діяльності, оскільки зв'язок між членами групи не припинився, а її учасники отримали інші функції й місця дислокації. До діяльності групи залучили Галину Мельник-Кравчук, яка діяла як зв'язкова між членами організації.

Під дією агентурної роботи та через арешт керівника Віньковецького проводу групу розсекретили органи держбезпеки. Власне тут і проявився недолік такої структури, як група, адже методом ланцюжка чекісти вийшли на кожного з її учасників. Так діяльність Женишковецької групи припинилася, її членів заарештували, а лідер героїчно загинув. Повернувшись із заслання, молоді революціонери вже не застали активного підпілля, але у своїх вчинках не зневірилися й таки дочекалися незалежної та соборної України.

Женишковецька група була не єдиною у Віньковецькому районі Кам'янець-Подільської області. Паралельно ще існувала група з 5 осіб в с. Покутинці. Зазначимо що молодіжний рух у національно-визвольній боротьбі був частим явищем. Так, у доповідній записці про викриття й ліквідацію органами МВД УРСР молодіжних антирадянських організацій від 3.06.1953 р. начальник 7-го відділу 4-го управління МВД УРСР майор Пушкін вказував біля 13 заарештованих молодіжних груп та декількох молодиків, які діяли поодиночці. Особливу увагу в документі привертають локації виникнення підпільних груп. Так, окрім Львівської, Тернопільської, Волинської областей молодіжні організації

виникали в Чернігівській (2), Житомирській, Одеській, Харківській обл. та м. Кривий Ріг⁶⁸. Даний факт наштовхує на висновок про прагнення молоді Східноукраїнських земель (СУЗ) до створення Української незалежної держави в лавах визвольного руху. Показовою є діяльність молодіжної організації «Руська народно-визвольна армія», адже за період 1948—1949 рр. її керівником на псевдо ‘Сась’ було завербовано біля ста молодих людей⁶⁹. Таким чином, історія боротьби молодіжних організацій ОУН—УПА не втрачає актуальності.

Сподіваємося, подальші дослідження дозволять з’ясувати систему роботи упівців з молоддю, а також місце, роль і значення української молоді в національно-визвольному русі на Поділлі та в Україні загалом.

---

⁶⁸ ГДА СБУ — Ф. 13. — Спр. 372. — Т. 27. — Арк 82—119.

⁶⁹ Там само. — Арк 4.